

Kicsit többet a leggyakrabban bekerülő fajokról...

Madarak

Fekete rigó

Közismert énekesmadarunk. Az elmúlt évszázadok során jól alkalmazkodott az ember jelenlétéhez, a városi környezethez. A 19. században még inkább erdőlakó volt, és télire elköltözött. Száz évvel ezelőtt ezt írja Herman Ottó: „messze külföldön a fekete rigó városi madárrá nevelkedett”; ma pedig már nálunk is inkább falvakban, városokban él, és télire is köztünk marad. Ennek az a magyarázata, hogy az emberi településeken nincs olyan hideg télen, mint kint, az erdőben, s ilyen-olyan táplálékot télen is lehet találni.

Csak a felnőtt hímek teljesen feketék, és a szép narancssárga csőr is csak rájuk jellemző. A fiatalok és a tojók barnás színűek.

A hímek már februárban revírt foglalnak. Költési időben kora hajnaltól hallani a hímek nászénekeit. Rendszerint felülnek valaminek (kéménynek, háztetőnek, villanyoszlopnak) a tetejébe, s onnan fújják az emberi fül számára gyönyörű éneküket.

Érdeemes megfigyelni, hogy a fekete rigó sohasem ismétli a dallamait. Mindig – napokon át – más és más dallamot fúj.

Főleg rovarokat, gilisztákat, ősszel bogyókat és gyümölcsöket fogyaszt. Szinte mulatságos látvány, ahogy a fekete rigó hátrafelé ugrálva, minden erejét összeszedve húzgálja kifelé a földből a földigilisztát.

A fészket bokrokra, fákra rakja, de ereszcSATORNÁN vagy akár a házfalra felfutó vadszőlő indái között is találhatunk rigófészket.

A városokba fokozatosan beszokó újabb madárfajok közül a szarka és a mátyásmadár (szajkó) is „ellensége” a fekete rigónak, ugyanis ezek fészekrab-

lók, azaz kiemelik a fészekből a pelyhes fiókákat. Ezért a kertés városrészek némelyikében visszaszorult a rigóállomány.

Jellemző a fekete rigóra, hogy a fiókái gyakran már akkor kiugrálhatnak a fészekből, amikor még nem vagy csak alig tudnak repülni. Ilyenkor a szülők még hetekig így etetik őket, s jelzőhangok alapján találják meg a fiókákat.

A madárvilágban gyakori, hogy jellegzetes hangjelzésekkel közlik a „világgal” – így a környéken élő más madárfajokkal is –, hogy veszély van, pl. egy macska indult vadászatra. A fekete rigó hangos csettegéssel riaszt.

Állítólag régebben kiemelték a fészekből feketerigó-fiókákat. Ha hím volt, kalitkában fölnevelték, majd jó pénzért eladták, hogy a gazdájának szépeket fűtyüljön.

Távolról nézve – főleg, ha kevés a fény – mérete és testkörvonala alapján nehéz megkülönböztetni a fekete rigót és a seregélyt. Ám ha megmozdulnak, rögtön látszik a különbség. A seregély nyaka-feje minden lépésnél előre-hátra jár, mint a tyúkoké, galamboké és sok más madaré. A fekete rigó feje a testéhez képest nem mozdul, maga a madár pedig lendületes nekiiramodásokkal, futva megy.

Szécinke

Így írja le Herman Ottó a madár kinézetét: „Feje búbja, tarkója, torka fekete, s a fehér pofát szélesen kantározza. A kantártól a has közepén is végig széles szügyellő pászta. Dolmánya eleven zölde; farcsíkja, farka és szárnya szilvakék. A szárnyon fehéres rovott csík. Hasa a szügyellő pásztától kétoldalt szép elevenen sárga.” Ez a leírás azért párját ritkító, mert nyelvileg szép és választékos, ugyanakkor olyan pontosan képszerű, hogy akár le is lehetne festeni a madarat ennek alapján.

A szécinkét küncsicsmadárnak is nevezik, nyilván a hangja alapján. Kora tavasszal szerte a természetben hallani a hangját, amely olyan, mintha azt mondogatná, hogy „nyitnikék”, és úgy is értelmezzük, hogy a télire betakart szőlőtőkék ideje kinyitni.

Közismert és nagyon kedvelt énekesmadár. Télire itt marad nálunk, csak a rendkívüli hideg teleken vonul délebbre. Minthogy hazánkban és környékén kezd mediterrán jellegű lenni az éghajlat, várható, hogy a jövőben nem lesznek télire elköltöző cinkék.

Tavasszal és nyáron leginkább apró rovarokkal és pókokkal táplálkozik, s elképesztően „szorgalmas”. Vékony ágakon, ágvégeken – akár fejjel lefelé is – megállás nélkül kutat a fákon, s keresi a rovarokat, rovarlárvákat. Télen azonban már inkább bogyókat, valamint nagyobb tápértékű olajos magvakat fogyaszt. Ezért teszik ki a madárbarátok télen a faágakra a „cinkegolyót”.

Odúban fészkel. A fészekalja 10-12 tojás is lehet, s évente jellemzően két fészekaljat nevelnek föl. A kicsiket azonban a mókusok és menyétek is elkapják, a karvaly pedig a felnőtt példányokat, így bizony – hiába a nagy szaporaság – kevés fióka éri meg a szaporodóképes kort.

A cinegék tanulékony madarak. Sok évtizeddel ezelőtt Angliában figyeltek föl arra, hogy – angol szokás szerint – a reggelente a bejárati ajtó elé, a küszöbre letett tejesüvegek alufólia kupakját szencinkék a csőrükkel ügyesen felnyitották, s kicsipkedték a tej tetején összegyűlt tejszínt. A legérdekesebb ebben talán az, hogy egy „zseniális” cinkeegyed találmányát az egymás után következő nemzedékek egymástól látva eltanulták.

Ha odút helyezünk ki a cinkék számára, akkor a B típusú odút válasszuk, s úgy helyezzük el egy fa ágán, hogy védve legyen a fára mászó macskáktól, s hogy a nyílása a fa törzsétől elfelé nézzen.

Házi veréb

Ismert, elterjedt madár. Emberlakta helyet alig képzelhetünk el nélküle. Bár mostanában mintha kevesebb lenne, mint évekkel ezelőtt.

Háta, hátsó testfele sávozott barna, hasi oldala fehér. A hímnek szürke a feje teteje.

Fészket általában az épületek különböző üregeibe rakja, pl. cserepek alá, a gázkonvektor kivezető csövébe, szellőzőnyílásokba, de gyakran fészkel a gólyafészkek ágai közé is. Jobb években akár háromszor is költ.

A veréb kifejezetten társas madár. Csapatokban fészkel, alszik, fürdőzik, nemcsak a vízben, hanem a porban is, és táplálkozik. Amikor a verebek egy bokorban „zsinatolnak”, akkor a csipogásukkal tulajdonképpen egymást hívogatják. A hangja hangutánzó szóval: csip-csirip.

Az ember közelsége nem zavarja, sőt remekül alkalmazkodott az ember teremtette környezethez. Ezért gyakran szemtelennek is mondjuk.

Alapvetően gabonamagvakkal és különféle rovarokkal, férgekkel táplálkozik, de egyáltalán nem válogatós; az ember élelmiszer-maradékait is fogyasztja.

Mozgására jellemző az eléggé gyenge repülés, valamint a páros lábbal való ugrálás. Ezért született a becsapós találós kérdés, hogy „Hányat lép egy veréb egy évben?”, ugyanis egyet sem, hiszen mindig ugrál.

Sok szólásban szerepel:

- Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok.
- Már a verebek is erről csiripelnek.
- Szemtelen, mint egy veréb.
- Dobbal nem fogsz verebet.
- Bagoly mondja verébnek, hogy nagy fejű.
- Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni.

Nagy fakopáncs

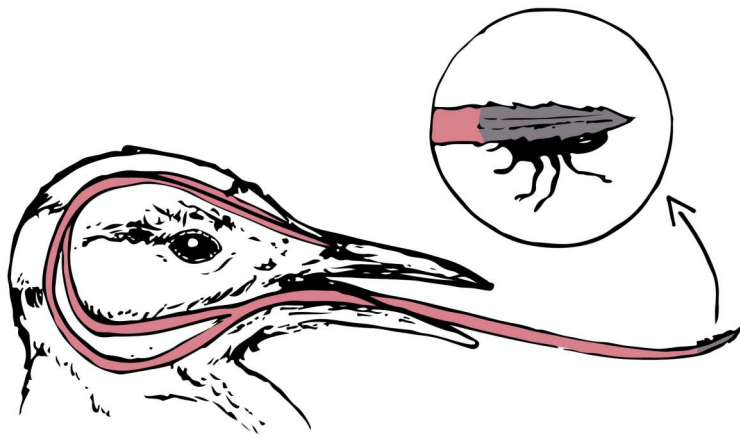
Más néven tarka harkály. Hazánkban a leggyakoribb harkályféle.

Mindenféle erdőben, parkokban megtalálható, de előnyben részesíti azokat a helyeket, ahol fenyők is vannak. Röpte jellegzetesen hullámos.

A fák függőleges törzsén való mozgását, erős megkapaszkodását segíti, hogy a lábán - a madarak körében kivételesen - két ujjuk áll előre, és kettő hátra, valamint erőteljes, a test súlyát alátámasztó kemény szárú (csévéjű) merevítő farktollai.

Tapogató kopogással - a hang alapján - keresi meg a fa törzsén azt a helyet, ahol feltehetőleg rovarlárvét vagy -

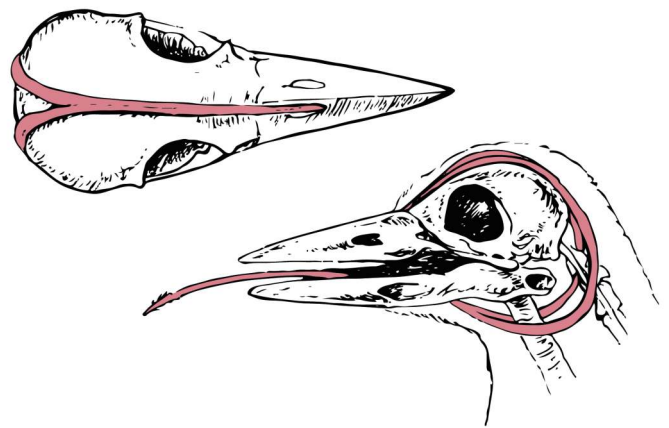

bábót tartalmazó kis üreg van a fában. Ott hosszú, vésőszerű csőrével lyukat váj a fába, majd hosszan kiölthető, ragadós bevonatú nyelvvel kihúzza az ott lapuló rovar. Öreg, odvas vagy korhadó fák néha tele vannak tölcsér alakú „harkálylyukakkal”. Emellett pl. a hangyákat, valamint a fák lombkoronájában lévő hernyókat is fogyasztja.

Nászidőszakban a hím – néha a tojó is – jellegzetesen dobol a korhadt fákon. Ilyenkor egy másodperc alatt 20 ütést is leadhat, és minden ütés sebessége 25 km/óra! A táplálékkereső kopácsolása nem ilyen dobpergés jellegű, hanem ritkább és szabálytalan ritmusú.

Kutatók vizsgálták, hogy ilyen erejű ütéseknel vajon hogyan nem lesz agyrázkódása a madárnak. Megállapították, hogy a fakopáncsot csőr-káváinak eltérő hossza, szivacszerű koponyacsontjai és fejlett nyelvcsontja védi meg az agyrázkódástól. A nyelvcsont a csőr tövénél kettéágazik, és a koponyát kívülről megkerülve a homlokon újból egyesül, mint egy megerősített karosszéria védi a koponyát kopogás közben. A hosszabb alsó csőr-káva csökkenti az agyra jutó terhelést. A szivacszerű struktúrák a csontokban pedig a koponyára ható erőket oszlatják szét.

Fészekodvát önmaga vájja. A tojó 6 tojását az odú alján lévő faforgácsra rakja.

A tollasodó fiókák néha szinte kitöltik a szűk odút. Etetéskor az öregek nem is bújnak be az odúba, hanem csak beadják az élelmet a legmagasabbra kapaszkodó fiókának. Ilyenkor a fiókák között nagy harc folyik a „legkedvezőbb” helyért.

A harkályok lyukakat vájnak az épületek hungarocellszigetelésébe. Ennek az oka, hogy erős karmukkal jól meg tudnak kapaszkodni a szigetelésen, s minthogy lyukacsos szerkezetű (és gyakran a fal és a szigetelés között is van

hézag), a kereső kopácsolás hangja hasonlít ahhoz, amikor bogárlárvát tartalmazó üreget találnak.

Zöld küllő

A tarka harkály rokona, de nagyobb annál. Jellemzője az egyöntetű zöld test és a piros sapka.

A zöld küllő táplálkozása hasonló a nagy fakopáncséhoz. Amikor a földön keres táplálékot, jellegzetes mozgással, páros lábbal, totyakosan ugrálgat.

Hangja nagyon hangos, éles „klü-klü-klü” (innen a neve).

Fekete harkály

Még a zöld küllőnél is nagyobb harkályféle. Teste mindenhol fekete, de piros a sapkája.

Erdei fülesbagoly

Leggyakoribb bagolyfajunk. Neve kissé csalóka, ugyanis egyrészt inkább találkozunk vele ligetekben, parkokban, temetőben, mint zárt erdőkben, másrészt felálló „fülei” csak tollpamacskok, semmi közük nincs a halláshoz. Tollazata a szemek körül két ovális foltot formáz. Ősz végén és télen nappal néha 10-20-30 példányt is láthatunk – lakott területen, akár városokban is – ugyanazon a fán pihenni.

Mint a többi bagoly, éjjel vadászik a rágcsálókra, amelyek az autóutakon átszaladva könnyebben elkaphatók, mint ha sűrű növényzetben lennének. Ezért gyakori sérülése, hogy egy autó elüti.

Fészket nem épít. Leginkább az elhagyott varjófészkeket használja költésre. Ezért a varjúállomány nagysága hat az erdei fülesbagolyok

létszámára is. A fülesbagolyra is jellemző (ami a fekete rigóra is), hogy a fiókák még jóval röpképességük elérése előtt elhagyják a fészket, és a közeli fákon üldögélnek. Onnan hívják sötétedés után éles „pi” hangjukkal az etető szülőket. Ilyenkor különösen ki vannak téve veszélyeknek (pl. ragadozóknak).

Macskabagoly

Gyakori baglyunk. Nevét onnan kapta, hogy - főleg esténként - macskanyávogásra hasonlító hangot ad. Ezt a madarat inkább lehet hallani, mint látni. Két szeme és csőre körüli tollazata gyakran jellegzetesen szív alakú.

Odúban fészkel. Tápláléka elsősorban rágcsálókból áll.

Kuvik

Kis termetű, tömzsi - és gyakori - bagolyféle. Tápláléka legalább annyira rovarokból áll, mint kis gerincesekből.

Halálmadárnak is nevezik. Ez onnan származik, hogy régen faluhelyen mécseszt, petróleumlámpát éjszaka csak ott égettek, ahol súlyos beteg volt. Ilyenkor a világos ablak fényére odasereglő rovarok hatására általában megjelent a közelben a kuvik is. S ha a beteg végül meghalt, akkor ráfogták a kuvikra, hogy miatta történt a tragédia. Sok kuvikot pusztítottak el ezért elbabonás emberek.

Hangja változatos: hol mélyebb huhogás, hol éles, ijesztő, gyakran ismételt vijjogás.

Fészket üregekbe, falhasadékokba rakja.